

Doktora Öğrencisi
Alican YENER

Gaziantep Üniversitesi-Sosyal
Bilimler Enstitüsü-Ortaçağ Tarihi
alican-1234-27@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5439-1567>

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 23/02/2023 17/03/2023

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1255628>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

İmparator I. Manuel Komnenos'un Balkan Politikası

The Balkan Policy Of The Emperor Manuel I. Comnenos

Öz

Roma İmparatorluğu'nun tarihsel misyonunu sürdürmek ve dünya siyasetinde etkin bir devlet kurmak isteyen Manuel Komnenos, doğuda ve batıda çeşitli düşmanlarla mücadele etmiştir. Bu mücadele sahalarından biri olan Balkanlar'ın imparatorluk mirasını barındırması, Avrupa'ya açılan bir kapı mahiyetinde olması ve devletin sınırlarını teşkil etmesi ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. 10. ve 11. yüzyıllarda yaşanan göç ve yağmalar sonucunda Balkanların demografik yapısı değişmekle kalmamış, aynı zamanda merkezi otorite de ortadan kalkmıştır. Balkanlarda yaşanan gerek siyasi gerekse sosyo-ekonomik gelişmeler Bizans İmparatorluğu'nu doğrudan etkilediği için Balkanlar, sürekli takip edilmesi ve kontrol altında tutulması gereken bir coğrafya olmuştur. Nitekim Haçlı Seferlerinin başlamasıyla İmparatorluk toprakları için tampon bölge haline gelen Balkanlar, İtalya ve Dalmaçya üzerinde olası bir hâkimiyetin de anahtarı olmuştur.

Manuel Komnenos 1143'de tahta çıktığında süregelen Sırp ve Macar isyanları İmparatorluğun önünde çözülmesi gereken nihai sorun olarak varlığını sürdürmekteydi. Öte yandan Norman kralı II. Roger'in Bizans üzerindeki emelleri Mora'ya yaptığı saldırılarla açığa çıktı. Askeri çözüm üretmekten ziyade diplomatik yollara başvuran Manuel, Normanlara karşı Venedik ve Almanlarla kurduğu ittifak neticesinde II. Roger'ı Balkanlardan çıkarmaya çalıştı. Bağımsızlık arayışındaki Sırbistan'da hâkimiyetini tesis etmek isteyen Manuel, parçala-böl-yut politikası güderek Sırp jupanlıklarını birbirinden bağımsız eyaletlere ayırdı. Bir sorun yumağı halini alan Macaristan'da ise sadece Macarlara karşı değil aynı zamanda Papalığın ve Almanların nüfuzuna karşı da mücadele etti. Macar tahtına müdahale eden Manuel tahtın varisi III. Bela'yı İstanbul'a getirtti ve III. Bela burada Bizans kültürü altında asimile edildi. Bu makalede imparator Manuel Komnenos'un Balkan uluslarıyla giriştiği mücadeleler ve bunların Bizans devletinin yeniden cihanşümul bir yapı kazanmasındaki rolü ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Manuel Komnenos, Bizans, Macarlar, Sırlar, Balkanlar

ATIF: YENER Alican, "İmparator I. Manuel Komnenos'un Balkan Politikası", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 9/1 (Mart 2023), s. (229-243)

CITE: YENER Alican, "The Balkan Policy Of The Emperor Manuel I. Comnenos", *Journal of History and Future*, 9/1 (March 2023), pp. (229-243)

Abstract

Manuel I. Comnenos, who wanted to maintain the historical mission of the Roman Empire and establish an effective state in world politics, fought various enemies in the east and west. The fact that the Balkans, one of these battlefields, contains the imperial heritage, is a gateway to Europe, and constitutes the borders of the state, reveals how important it is. As a result of the migration and plundering in the 10th and 11th centuries, the demographic structure of the Balkans not only changed, but also the central authority disappeared. Since both the political and socio-economic developments in the Balkans directly affected the Byzantine Empire, the Balkans became a geography that should be constantly monitored and kept under control. As a matter of fact, the Balkans, which became a buffer zone for the land of the Empire with the start of the Crusades, also became the key to a possible domination over Italy and Dalmatia.

When Manuel Komnenos ascended the throne in 1143, the ongoing Serbian and Hungarian rebellions remained as the final problem to be solved before the Empire. On the other hand, the Norman king II. Roger's ambitions on Byzantium were revealed with his attacks on Morea. Manuel, who resorted to diplomatic ways rather than producing a military solution, as a result of the alliance he established with Venice and the Germans against the Normans, II. He tried to get Roger out of the Balkans. Manuel, who wanted to establish his dominance in Serbia in search of independence, divided the Serbian Jupanisms into independent provinces by following a divide-divide-swallow policy. In Hungary, which became a ball of trouble, he fought not only against the Hungarians, but also against the influence of the Papacy and the Germans. Interfering with the Hungarian throne, Manuel III, the heir to the throne. He had Bela brought to Istanbul and III. Here the plague was assimilated under Byzantine culture. In this article, the struggles of the emperor Manuel Komnenos with the Balkan nations and their role in the re-gaining of a global structure of the Byzantine state are discussed.

Keywords: Manuel Comnenos, Byzantine, Hungarians, Serbians, Balkans

Giriş

Bizans İmparatorluğu'nun tarihi taht mücadelelerine bağlı iç karışıklıkların had safhada olduğu ve yönetsel zafiyetin imparatorluğun kaderini tayin ettiği birçok döneme tanıklık etmiştir. Her dönem kendi içerisinde değerlendirildiğinde çeşitli değişkenlere sahip olsa da devletin kaderi, Hanedanın veya İmparatorun mizacıyla doğru orantılı gelişme kaydetmiştir. Mevzubahis dönemlere verilebilecek en güzel örneklerden biri Komnenos Hanedanı ve İmparatorluğun restorasyonudur. İmparator I. Aleksios Komnenos'un (1081-1118) tahta çıkışıyla uzun yıllardır yozlaşmış olan bürokrasi işlerlik kazanmış, hazine kilisenin de yardımıyla doldurulmuş ve ordu yeniden disiplinli bir görünüme kavuşmuştur. Bu başarılar ilk meyvesini imparatorluğun batı sınırlarını tehdit eden Peçeneklerin Lebunium'da (29 Nisan 1091) imha edilmesiyle vermiştir.¹ Ancak İtalya'nın güneyinde

1 Detaylı bilgi için bk. Akdes Nimet Kurat, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri*

gücünün zirvesine ulaşan ve artık Balkanları tehdit eder hale gelen ünlü Norman lideri Robert Guiskard (1057-1085) Bizans'ın Papalık ile yaşadığı kriz sonucu bölgeden çekilmesiyle Korfu adasını ve Draç şehrini işgal etti.² Buradan hareketle Selanik-Draç hattında Bizans-Norman mücadelesi başlamış oldu. Bu mücadelede Dubrovnik ve Hırvat şehirleri Normanların tarafını tutarken, Zeta veya Sırp Krallığı Bizans tarafında saf tutmuştur.³ Gelgelelim Zeta Kralı Konstantin Bodin, Draç'ta yaşanan savaşta Aleksios'a yardım etmek şöyle dursun tarafsız kalarak savaşı Bizans'ın kaybetmesinde önemli rol oynamıştır. Bunu takiben hareket sahasını Bizans aleyhine genişleten Bodin, Raska ve Bosna'yı topraklarına katmıştır.⁴ Bu süreçte Anadolu işleriyle meşgul olan Aleksios ancak 1094'te Sırp seferine çıkmaya muktedir olmuştur. Raska kısa bir kuşatmanın ardından ele geçirilse de her geçen gün Balkanlarda yükselen Macar tehlikesi Aleksios'u Sırp seferine devam etmekten alıkoymuştu. Raska Jupanı Vukan'ı geçici bir anlaşmayla itaat altına alan imparator, sınır şehirlerini tahkim ettirdi ve olası ittifakların yolunu aradı.⁵ Aziz Laszlo döneminde (1077-1095) Alman nüfuzundan kurtulan ve Kral Kálmán⁶ döneminde (1095-1116) yayılmaya başlayan Macarlar Hırvatistan ve Dalmaçya şehirlerini bir bir ele geçirdiler.⁷ Normanlara karşı başlangıçta Aleksios'un yanında saf tutan Kálmán'ın, 1097'de Norman Kralı Roger'in kızıyla evlenmesi dengeleri değiştirdi.⁸ Macarların önü alınamayan bu ilerleyiş karşısında askeri çözümlerin yeterli olmayacağını düşünen Aleksios, Roger ile aynı yolu tatbik ederek, oğlu ve veliahtı olan Ioannes'i bir Macar prensesiyle evlendirmeyi uygun gördü.⁹ Bu şekilde kurulan akrabalık bağıyla iki devlet arasında sürdürülebilir bir barış politikası güden imparator Aleksios bunda kendi saltanatı süresince başarılı olmuştur.

Aleksios'un ölümünün ardından tahta oğlu II. Ioannes Komnenos (1118-1143) geçti. Ioannes tahta çıktığı sırada Balkanlarda Venedik-Macar mücadelesi had safhadaydı. 10 yıl süren savaşın sonunda Venedik üstün gelmiş ve Macar Kralı II. Stefan (1116-1131) barış istemek zorunda kalmıştı. (1125) Bu süre zarfında Ioannes babasının politikasını

ve Devletleri, Ankara: TTK Yayınları, 1972, s.59-60. ; Işın Demirkent, "14.Yüzyıla Kadar Balkan Yarımadasında Bizans Hâkimiyeti", *I. Kosova Zaferinin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildiriler*", Ankara: TTK Yayınları, 1989, s.22.

- 2 Alexander Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, trc. Tevabil Alkaç, İstanbul: Alfa Yayınları, 2016, s.436.
- 3 Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, trc. Fikret Işıltan, Ankara: TTK Yayınları, 2015, s.332.
- 4 Constantin Jirecek, *Geschichte Der Serben*, Gotha: Friedrich Andreas Perthes A.G., 1911, s. 238.; Sima M. Circovic, *The Serbs*, trc. Vuk Tosic, Oxford: Blackwell Publishing, 2004, s.26.
- 5 Jirecek, a.g.e ,s.238.
- 6 Akademik literatürde Coloman ve Salomon olarak da kullanılmaktadır. Biz makalemizde Macarca aslına uygun olan "Kálmán"ı tercih edeceğiz.
- 7 Heinrich Kretschmayr, *Geschichte von Venedig*, Gotha: Friedrich Andreas Perthes Aktiengesellschaft, 1905, s.219.; Gyula Moravcsik, *Byzantium and the Magyars*, Amsterdam: Adolf M. Hakkert Publisher, 1970, s.69.; Ostrogorsky, s.338-39.
- 8 Attila Barany, "The Politics of Piroška's Marriage: Byzantium, Hungary and The Normans", Budapest: *Central European University Press*, 2019, s.63.; Ferenc Makk, *The Arpads and the Comneni Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th Century*, Budapest: Akademiai Kiado, 1989, s.12.
- 9 Ferenc Makk, *The Arpads and the Comneni Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th Century*, Budapest: Akademiai Kiado, 1989, s.14.

takip ederek taraflara açık bir destek vermekten imtina etmiştir.¹⁰ Ancak Ioannes'ın Macar Prensesi Piroška ile evlenerek Venedik'e nazaran Macarlar ile daha dostane ilişkiler kurmasına rağmen tarafsız kalışı Macarların ve II. Stefan'ın tepkisine yol açtı.¹¹ II. Stefan yenilginin sebebi olarak gördüğü Bizans ile ipleri kopardı ve ilişkiler kısa zaman sonra düşmanlığa dönüştü. Öte yandan Venedik'in Dalmaçya'da haddinden fazla güçlenmesi ve 1082 Chrysobull'u¹² ile Bizans ticaretine adeta pranga vurması Ioannes'ın Balkanlardaki siyasetini değiştirmesine yol açtı. Bu doğrultuda Macarları destekleme kararı alan İoannes, Venedik'e verilen imtiyazları tek taraflı olarak feshetse de Venedik donanmasının Ege adalarını kuşatma altına almasıyla Chrysobull'u yeniden yürürlüğe koymak zorunda kaldı.¹³

Ioannes döneminde daha önce bahsettiğimiz üzere kötüleşen Macar ilişkileri çeşitli sebeplerden ötürü 1127'de savaşa dönüştü. Bu sebeplerden ilki önceki Kálmán'ın kardeşi Almos'un Bizans'a ilticasıdır.¹⁴ Almos'un iade edilmesi yönündeki taleplerin Ioannes tarafından reddedilmesi ve Branicevo'da Macar tüccarların mallarına el konulması savaşın başlıca sebepleri olmuştur.¹⁵ Ayrıca Ioannes tarafından politik vassal olarak görülen II. Stefan'ın bu durumu kabullenmek istemediği aşikârdır.¹⁶ Öte yandan Macar kronikleri ise Ioannes'ın Macar soylularından olan karısına karşı takındığı aşağılayıcı tutum ve davranışların Macarların onurunu kırdığı ve savaşa neden olduğu görüşündedir.¹⁷ 1127 yazında hazırlıklarını tamamlayan II. Stefan, Bizans topraklarına saldırdı. Branicevo, Belgrad, Sofya ve Niş Macar ordusu tarafından yağmalandı.¹⁸ Macar ilerleyişini Filibe'de durduran Ioannes ertesi yıl karşı saldırıya geçerek Tuna'ya nazır Khramos kalesi önünde Macar ordusunu imha etmeyi başardı. Bu yenilgi II. Stefan'ın Macar siyasetindeki nüfuzunu derinden sarstı ve savaş politikasının sorgulanmasına yol açtı. Zira 1129'da Bohemya'nın desteğiyle yeniden Branicevo'ya saldıran II. Stefan kısır döngü halini alan savaşta bir başarı elde edemedi.¹⁹ II. Stefan ile yaptığı ittifak neticesinde daha önce yapılan barışı bozarak Bizans topraklarına saldıran Raska Jupanı I. Uroş da bu girişiminin sonuçlarını çok ağır

-
- 10 Donald Nicol, *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, trc. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2000, s.75.
- 11 Barany ,s.65.; Vasiliev, s.471.; Timoty Gregory, *Bizans Tarihi*, trc. Esra Ermert, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016, s.302.
- 12 Aleksios, Guiskard ile giriştiği mücadelede zafer kazanmasına yardım eden Venediklilere oldukça cömert davranmış ve 9 maddelik bir imtiyaz bildirisini yayınlamıştır. Chrysobull olarak adlandırılan bu imtiyaz bildirisini ile Venedikli tüccarlara İmparatorluğun her yerinde her türlü vergiden, harçtan ve resimden muaf ticaret yapma hakkı tanınmıştır. Daha detaylı bilgi için bk. Nicol, a.g.e., s. 58-59.; Yener, Alican, "Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118)", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2019, s.134-135.
- 13 Ostrogorsky, a.g.e, s.349.; Makk, a.g.e , s.21.; Nicol, a.g.e , s.77.
- 14 Sebeplerin daha detaylı anlatımı için bk. Niketas Khoniates, *Historia*, trc. Fikret İşıltan, Ankara: TTK Yayınları, 2020, s.11.
- 15 Makk, a.g.e , s.22.; Jirecek, a.g.e , s.244.; John Julius Norwich, *Bizans III*, trc. Selen Hırçın Riegel, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012, s.86.
- 16 Berkay Yekta Özer, "II. Ioannes Komnenos Dönemi Bizans-Macar İlişkileri ve Sırp İsyanı (1127-1129)", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, III/II, Ankara 2020, s. 438.
- 17 Moravcsik, a.g.e, s.79.
- 18 Moravcsik, a.g.e, s.78.; Ostrogorsky, a.g.e, s.350.
- 19 Khoniates, a.g.e, s.12.; Moravcsik, a.g.e, s.78.

ödedi. Sırbistan'a giren Ioannes kısa sürede isyancıları mağlup ederek Raska Jupanlığında hâkimiyetini daha katı şekilde tesis etti.²⁰ Diğer yandan Ioannes'in Macaristan üzerinde kalıcı bir işgali amaçlamaması ve Almos'un ölümüyle savaşın en önemli sebebinin ortadan kalkması üzerine taraflar anlaşma yoluna gitti.²¹ Belgrad ve Branicevo başta olmak üzere Macarları Doğu Balkanlardan çıkarmaya muvaffak olan Ioannes, bölgede saltanatının sonuna kadar sürecek bir barış dönemine imza attı.

Ioannes Komnenos'un 1143'te Toroslarda katıldığı bir domuz avı sırasında kazara kendini zehirli bir okla yaralaması ve bu yaraya bağlı enfeksiyondan dolayı zamansız ölümünün ardından tahta genç yaştaki oğlu Manuel Komnenos geçti. (1143-1180) Cesur ve atılgan bir mizaca sahip olan Manuel genç yaşına rağmen dini ve siyasi alanda eğitilmiş ve bu konularda tartışmayı seven aynı zamanda hem iyi bir diplomat hem de savaş teknikleriyle yakından ilgili bir komutandı.²² Batılı, şövalyevari bir hayat tarzını benimseyen Manuel, halkın tepkisine rağmen İstanbul'un çehresini değiştirmiş ve batılıların devletteki nüfuzlarını artırmıştır.²³ İmparatorluğun gerek Anadolu'da gerek Balkanlarda gerekse Akdeniz'deki çıkarlarını korumak için güçlü bir askeri yapıdan yoksun olan Manuel bu eksikliği diplomatik yetenekleriyle gidermiştir. Kuşkusuz doğuda ve batıda yaşanan gelişmeler İmparator Manuel'e bu kabiliyetlerini sınaması için oldukça çok fırsat yaratacaktır.

Manuel Komnenos'un Norman Politikası

Normanlar ile Bizans arasında I. Aleksios dönemine dek uzanan ilişkiler iki devletin de Adriyatik ve İtalya üzerindeki hak iddiaları nedeniyle dostane başlamamıştır. Bizans'ın İtalya'daki varlığına son veren Robert Guiskard, 1082'de kalabalık bir orduyla Draç'a çıkartma yaptı. Bizans-Venedik ittifakı tarafından uzun uğraşlar sonucu mağlup edildiyse de ne Guiskard'ın ne de haleflerinin Bizans ve Balkanlar üzerindeki emelleri son bulmadı. 1096'da I. Haçlı Seferi'nin ana omurgasını oluşturan Normanlar bu kez de doğudaki din kardeşlerine yardım etme bahanesiyle Bizans topraklarına ayakbastılar. Ancak imparatora verdikleri vassallık yeminine aykırı olarak Antakya'yı ele geçirdiler ve imparatorluğun hem batıdan hem de doğudan komşusu oldular.(1097) Bu tarihten itibaren Aleksios ve Ioannes Komnenos'un Norman politikaları Antakya ekseninde şekillendi. Buna müteakip II. Roger'in Palermo'da Norman kralı ilan edilmesi diplomasının seyrini değiştirdi.

İtalya'da artan tehdide karşı Manuel, Alman Kralı III. Konrad, Venedik ve Pisa'nın da katıldığı geniş ölçekli bir Norman karşıtı ittifak kurdu.²⁴ Babasının oluşturduğu bu ittifakı devam ettirmek isteyen Manuel, III. Konrad'ın baldızı Sulzbachlı Bertha ile evlendi.²⁵ Venedik ve Pisa'ya tanınan ticari imtiyazları tasdik ederek kuzey İtalya devletlerini ittifaka dâhil etti.²⁶ Öte yandan II. Roger ise Alman tahtında yaşanan hanedan mücadelelerini

20 Circovic, a.g.e, s.30.; Makk, a.g.e, s.27.; Vasiliev, a.g.e, s.471.

21 Makk, a.g.e, s.27.; Jirecek, a.g.e, s.244.

22 Vasiliev, a.g.e, s.489-90.; Ostrogorsky, a.g.e, s.351.

23 Ferdinand Chalandon, *Les Comnène: II. Jean Comnène et Manuel Comnène*, New York: Burt Franklin Research & Source Work Series 2, 1960, s.226-227.; Vasiliyev, a.g.e, s.431.

24 Chalandon, a.g.e, s.333.; Ostrogorsky, a.g.e, s.352.

25 Khoniates, a.g.e, s.36.; Chalandon, a.g.e, s.259.; Vasiliev, a.g.e, s.431.

26 Bu anlaşmayla Venedikli tüccarlara 1082 Chrysobull'unda hariç tutulan Girit ve Kıbrıs'ta da vergiden muaf ticaret yapma hakkı tanınmıştır. Bk. Nicol, a.g.e, s.81-82.

körükleyerek III. Konrad'ı İtalya meselelerinden uzak tutmayı başardı. Yine Bizans'a karşı Papalık başta olmak üzere Fransa, Macaristan ve Sırbistan'ın dâhil olduğu siyasi bir ittifak kuruldu.²⁷ Avrupa'da oluşan bu iki kutuplu diplomatik düzen Bizans açısından uzun ömürlü olmadı. 1144'te başlayan II. Haçlı Seferi, Macaristan ihtilafı sonrası zorlukla rayına oturtulan Alman-Bizans ilişkilerini yeniden bozdu.²⁸ Bizans topraklarına giren III. Konrad ve ordusunun yerel halka zulmetmesi, yaşanan yağma ve talanlar Bizans kuvvetleriyle çatışmaya kadar vardı.²⁹ Manuel'in Haçlı ordularıyla meşgul olmasından faydalanan II. Roger ise 1147'de Korfu adasını ve ardından Mora'ya çıkarak zengin Körint, Böotya ve İstefe şehirlerini işgal etti.³⁰ Bu beklenmedik saldırıya Kuman seferi sırasında yakalanan Manuel karşı saldırıya geçecek fırsatı bulamadı. Ertesi yıl hazırlıklarını tamamlayan Manuel "...Bütün Hıristiyanların ortak düşmanı ve Sicilya'nın gayrimeşru işgalcisi..."³¹ olarak adlandırdığı Roger'e karşı ordunun başında karadan, kayınbiraderi Stefanos Kontostefanos ise denizden Korfu'ya yelken açtı. Kinnamos'un ifadelerine göre bu harekâta bir Venedik filusunun da destek verdiği anlaşılıyor. Ancak Stefanos'un planlanandan geç gelmesi ve hava muhalefeti harekâtın aksamasına neden oldu.³² Kışı Filibe'de geçiren Manuel, amiral Stefanos'u Korfu'yu kuşatmaya tayin etti. Ancak Stefanos'un kuşatma sırasında ölmesi ve Korfu'daki müdafilerin başarısı II. Roger'in elini güçlendirdi. Bu sırada Filistin'den dönmekte olan ve Fransa kralı VII. Louis'in de refakat ettiği Norman filosunu bölgeye sevk eden II. Roger, Bizans'la giriştiği savaşın içine Fransa'yı da çekmeyi amaçladığı düşünülebilir. VII. Louis güçlükle gemisine Venedik bandırası çekerek kaçmayı başarmıştır. Kuşatmayı yarmayı başaramayan Norman filusunun Salacak'ta tersanelere yaptığı saldırı püskürtülmüş ve Girit yakınlarında tamamen yok edilmiştir.³³ Kerkyra'nın teslimiyeti ile eşzamanlı alınan bu zafer Korfu adasının yeniden ele geçirilmesiyle sonuçlanmıştır.³⁴ (1149)

1154'e kadar durağan seyreden Bizans-Norman ilişkileri II. Roger'in ölümünün ardından tahta çıkan oğlu I. Guillaume'nin girişimleriyle yeniden hareketlendi. I. Guillaume imparatora gönderdiği elçilerle, 1147 seferinde ele geçirdikleri mal ve insanların iade edileceğini ve Bizans'ın yüksek hâkimiyetini tanıyacağını beyan etti.³⁵ Guillaume'nin bu barış teklifi Manuel nezdinde yanıt bulmadı. Aksine Konstantinos Angelos komutasında toplanan bir donanma sefere hazırlanmak üzere Lakonia burnuna sevk edildi. Ancak burada

27 İttifakın kuruluşu ve arka planı hakkında daha detaylı bilgi için bk. Chalandon, a.g.e, s.334-336.; Vasiliev, a.g.e, s.480-81.

28 Chalandon, a.g.e, s.318.

29 Kinnamos, a.g.e, s.57-58.; Chalandon, a.g.e, s.271-272.

30 Kinnamos'a göre bu seferin sebebi II. Roger'in İmparator Manuel ile akraba olmak için Bizans soyundan bir gelin istemesi ve Manuel'in bu talebe kulak asmamasıdır. Öte yandan Gregory ise Roger'in Manuel'in talepleri doğrultusunda Haçlı seferinin dışında bırakılmasının hincını almak amacıyla bu seferi düzenlemiştir. Bk. Kinnamos, a.g.e, s.73.; Gregory, a.g.e, s.305.; Chalandon, a.g.e, s.321.; Ostrogorsky, a.g.e, s.354.; Vasiliev, a.g.e, s.478.

31 1148 Şubat ayı fermanından bk. Norwich, a.g.e, s.106.

32 Khoniates, a.g.e, s.54.; Kinnamos, a.g.e, s.76.

33 Kinnamos, a.g.e, s.79.; Chalandon, a.g.e, s.332.; Vasiliev, a.g.e, s.480.

34 Khoniates, s.60.; John Van.Antwerp Fine., *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, Michigan: The University of Michigan Press, 1991, s.236.

35 Norwich, a.g.e, s.114.

Mısır'dan yüklü miktarda mal ve ganimet taşıyan bir Norman filosunun yaklaşmakta olduğunu haber alan Angelos, donanmanın kalanını beklemeden Lakonia'dan ayrıldı. Angelos'un bu hırsı ve itaatsizliği Bizans donanmasının yakılmasına neden oldu. Angelos ise bizzat Normanlara esir düştü.³⁶ Lakonia'da yapılan bu savaş Manuel Komnenos döneminde Balkanlarda süregelen Bizans-Norman mücadelesinin son halkası olmuştur. I. Guillaume, Papa ve Alman imparatoru I. Friedrich'in taarruzları karşısında savunmaya çekilerek Bizans'a barış çağrılarını sürdürmüştür. İmparator Manuel ise bir yandan İtalya'ya yapmayı planladığı harekâta hazırlanırken öte yandan I. Friedrich'e gönderdiği elçilerle ittifakı akrabalığa çevirerek derinleştirmeyi amaçlamıştır.³⁷ Umulanın aksine Bizans elçilerinin tesadüfen yaptıkları bir görüşme Manuel'e hiç ummadığı faydalar sağladı. II. Roger'in yeğeni Bassonville, amcası I. Guillaume'ye karşı ayaklanmış ve destek aramak üzere I. Friedrich'e başvurmuştu. Friedrich'ten istediğini alamayan Bassonville heyeti yolda Bizans elçileriyle karşılaşınca taraflar I. Guillaume karşıtı bir anlaşmada mutabık kaldılar. Bu anlaşmayla Bassonville imparatorun safında savaşmayı ve İtalya'da Bizans varlığını tanımayı taahhüt etti. Norman devletinde yaşanan bu krizi lehine çevirmeyi başaran Manuel Ağustos 1155'te İtalya harekâtını başlattı. Üç yıl sürecek Bizans-Norman savaşı Bari, Brindisi, Monopoli, Tarentum ve Ankona başta olmak üzere İtalya'nın doğu ve güneyindeki birçok kentin Bizans kontrolüne geçmesi ile sonuçlandı.³⁸ Ancak Bizans'ın İtalya'daki bu ilerleyişi Venedik ve Almanların saf değiştirmesine yol açacak ve bunun sonucunda İmparator Manuel'in cihanşümül bir Bizans yaratma projesi bir kez daha suya düşecektir.

Manuel Komnenos'un Sırbistan Politikası

1129'da Jupan I. Uroş'un Ioannes tarafından mağlup edildiğini ve Sırbistan'ın Bizans hâkimiyetini tanıdığını belirtmiştik. Sırbistan'da süren bu apolitik tutum tahta Bizans karşıtı II. Uroş'un (1145-1160) geçişiyle değişti. II. Roger'in önce Korfu ve ardında Teselya'ya girişi imparator ile bağlarını koparmayı tasarlayan II. Uroş'u cesaretlendirdi. Normanların desteğini alan II. Uroş Manuel'in Korfu kuşatmasıyla meşgul olduğu sırada ayaklanarak Bizans topraklarına saldırdı.³⁹ Bizans vassalı Duklia'lı Radoslav isyanı bastırmak üzere görevlendirildiyse de başarısız oldu ve Manuel'den yardım istedi.⁴⁰ 1149 sonbaharında Korfu'yu geri alan Manuel, isyanı bastırmak üzere Avlona-Morava hattından Sırbistan'a girdi. Rhason ve Galitza kaleleriyle birlikte Nikava bölgesindeki Sırp yerleşimlerini işgal eden Manuel çok sayıda esir aldı.⁴¹ II. Uroş bu süre zarfında Bizans ordusuyla bir meydan savaşına girmekten ziyade bir yıpratma savaşı yürüttü. Çekildiği bölgelerde II. Uroş'un yeniden hâkim olduğunu haber alan Manuel Sırbistan'ın içlerine doğru seferini sürdürdüyse

36 Kinnaamos, a.g.e, s.93.

37 I. Friedrich, İmparator Manuel'in yeğeni Maria ile evlenmek için İstanbul'a elçiler göndermiştir. Friedrich ayrıca İtalya'da Bizans'ın çıkarlarını koruyacağı ve destekleyeceği yönünde vaatlerde bulunmuştur. Manuel teklifi kabul ederek anlaşma yapmak üzere Friedrich'e elçiler gönderdiyse de Alman imparatorunun belirsiz tutumu üzerine elçiler eli boş dönmüştür. Bk. Kinnaamos, a.g.e, s.103.

38 Ostrogorsky, a.g.e, s.355.

39 Ostrogorsky, a.g.e, s.354.

40 Fine, a.g.e, s.237.

41 Circovic, a.g.e, s.30.

de Sırların geri çekilmesi ve kışın bastırması üzerine Niş'te ordugâh kurdu.

İmparator Manuel Niş'teyken büyük bir Macar ordusunun Sırlara yardım etmek üzere bölgeye geldiği haberi yayıldı. Bu noktada Macarların neden Sırlara yardıma geldiği ve Sırp-Macar ilişkileri üzerinde durmak lazım gelir. II. Uroş'un kız kardeşi Helena Macar kralı II. Bela (1131-1141) ile evlendirilmişti.⁴² Üçüncü kardeş Beloş da Helena'yla birlikte Macar sarayına giderek burada II. Bela ve Helena'nın oğulları Geza'nın eğitimi ile şahsen görevlendirildi. II. Geza (1141-1162) tahta çıkınca Beloş Macaristan'da en güçlü ikinci adam (*comes palatinus*) konumuna yükseldi. Hırvatistan ve Dalmaçya yönetimini üstlenen Beloş, kardeşi II. Uroş ile yakın ilişkiler kurarak Sırp-Macar ittifakını tesis etti.⁴³ İmparatorun Sırbistan'a girdiğini haber alan Beloş bu sebeple paralı Hazar askerlerinin de dâhil olduğu bir orduyu Sırbistan'a gönderdi. Ordusuyla beraber Sırp-Macar güçlerini karşılamak için Tara nehrinin kıyısında ordugâh kuran Manuel düşmanın sayıca çok olması nedeniyle doğrudan çatışmayı göze alamadı. Bunun yerine ordusunu kademeli olarak küçük parçalara ayıran Manuel, okçuları nehrin kıyısındaki arazide gizledi. Düşman gözcülerine sayıca az oldukları ve savaşa hazır olmadıkları izlenimi vermek için ordusunu dağınık halde hizaladı. Sırp ordusu henüz nehrin kıyısına varmıştı ki imparatorun emriyle Bizans ordusu beklenmedik bir saldırıya geçti. İmparatorun sancağını gören Sırp ordusu düzen almaya fırsat bulamadan nehir başını terk ederek geri çekilmeye başladı. İç bölgelere doğru ısrarlı takibi sürdüren Manuel, Sırları kaçış mümkün olmayan dağlık bir arazide sıkıştırmayı başardı. Burada yaşanan kanlı çatışmalar sonucu, Kinnamos burada imparatorun ordudan ayrılarak adam adama dövüşe giriştiği yönünde abartılı ifadelere başvurmuştur, Sırp ordusu ve komutanı Bakhinos mağlup edildi.⁴⁴ Aldığı yenilgi üzerine II. Uroş bizzat gelerek İmparator Manuel'den af diledi. Bizans'a bağlılık yemini eden II. Uroş, Balkanlarda yapılacak seferlerde ordusuyla Manuel'e katılmaya veya asker desteğinde bulunmaya yemin etti. Böylece Manuel, döneminde çıkan ilk Sırp isyanını başarıyla bastırılmış oldu.⁴⁵

On yıllık süre zarfında II. Uroş sadakatini muhafaza etmeyi başardıysa da zaman zaman Sırbistan'ın bağımsızlığı için girişimlerde bulunmaktan vazgeçmedi. 1161 yılına gelindiğinde Manuel, yine bir isyana hazırlandığından şüphelendiği Uroş'u tahttan indirdi ve sürgüne gönderdi. Uroş'un yerine tahta geçirilen kardeşi Beloş da tahtta pek kalmadı ve Macaristan'a geri döndü.⁴⁶ Sırp tahtında yaşanan boşluğu Bizans lehine çözümlenmek isteyen Manuel, o sırada Dendra'yı yönetmekte olan Uroş'un bir diğer kardeşi Desa'yı müzakereye çağırdı. İmparatorun vassalı olmayı kabul etmesi ve Dendra'yı Bizans güçlerine bırakması şartıyla Jupan unvanı alan Desa Sırbistan'ın başına geçirildi.⁴⁷ Ancak Sırp tahtına çıkar çıkmaz İmparator Manuel ile yaptığı anlaşmanın altını oymaya başladı ve Alman

42 Paul Magdalino, *The Empire of Manuel I Komnenos 1143-1180*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s.55.

43 Kinnamos, a.g.e, s.82.; Makk, a.g.e, s.28.

44 Savaş hakkında daha detaylı bilgi için bk. Kinnamos, a.g.e, s.85-87.

45 Circovic, a.g.e, s.30.; Khoniates, a.g.e, s.61-62.; Jirecek, a.g.e, s.248.; Makk, a.g.e, s.50.

46 Beloş, hem Macaristan'ı hem de Sırbistan'ı aynı anda yönetmek istemiş veya iki devleti birleştirme amacını gütmüş, Manuel de buna karşı çıkmış olabilir. Beloş bunun üzerine seçimini Macaristan'dan yana kullanmıştır. Bk. Fine, a.g.e, s.239.

47 Kinnamos, a.g.e, s.149.

prenslüklerine mektuplar yazarak bölgede bir Bizans-Alman rekabeti oluşturmaya çalıştı. İmparatorun Macaristan üzerine çıkacağı sefere iştirak etmeyi reddeden Desa, Dendra üzerinde yeniden hak talep ederek isyana kalkıştı. Bunun üzerine Manuel, Sırbistan'a yapılacak harekâtı planlamak amacıyla Niş'e gelerek ordugâh kurdu. Manuel'in bölgeye gelişiyle mevkisini kaybetmekten korkarak geri adım atan Desa, Niş'e gelerek affını istedi. Burada imparator tarafından affedildiyse de bu kez de Macar kralı tarafından takdis edilmeyi talep etmesi bardağı taşıran son damla oldu. Tutuklanarak İstanbul'a götürüldü ve sarayda hapsedildi.⁴⁸ (1162)

Desa'nın hapsedilmesi Manuel'in Sırbistan politikasını değiştirmesinin de ilk adımı oldu. Sırbistan'ı eyaletlere ayıran Manuel gücün tek bir elde toplanmasının önüne geçti. Sırplar üzerindeki nüfuzunu arttırmak ve halkın yeni jupanı meşru görmesi için devrik jupan Desa'nın akrabası Zavida oğlu Tihomir'i tahta çıkardı. Diğer eyaletlerde ise kardeşleri Stracimir, Miroslav ve Nemanya başa geçirildi. Manuel kardeşler arasında yaşanan anlaşmazlıkları derinleştirerek Sırbistan siyasetinin merkezinde Bizans yanlıları ve karşıtları olarak iki ayrı grup vücuda getirdi. Parçala-böl-yut stratejisinin yansıması olan bu politikanın başarısı sayesinde bağımsızlık yanlısı Sırpların önündeki en büyük engel Manuel'in himayesindeki jupanları olmuştur. Bu süreçte ülkenin doğusundaki Toplica eyaletini yöneten küçük kardeş Stefan Nemanya merkezi otoriteden yoksun bu ortamda bağımsızlık yanlılarının başıboş oluşlarını kendi lehine çevirecek bir fırsat olarak gördü. Gücünü her geçen gün arttıran Nemanya, Bizans karşıtı söylemleri sayesinde kısa sürede kardeşlerine karşı hatırı sayılır bir destek topladı. Manuel'in bu gelişmeler karşısında edilgen bir tavır takınması uzun vadede Sırp krallığının birleşmesi ve Bizans'tan kopması açısından tarihi bir hata olmuştur. Manuel tarafından hapsedilen Nemanya, kısa süre sonra hapisten kurtulmuş ve kardeşlerini saf dışı bırakmayı başarmıştır. Nihayet Pantino savaşında jupan Tihomir'i katleden Nemanya 1166'da Sırbistan'ın yeni jupanı olarak taç giymiştir.⁴⁹

Sırbistan'da konumunu sağlamlaştıran Nemanya'nın Hırvatistan ve Kotor halkı (Dalmaçya'da yaşayan bir halk) üzerinde günden güne artan baskısı üzerine imparator Manuel gözdağı vermek amacıyla orduyu Filibe'ye konuşlandırdı. Toplica'ya gönderilen Bizans elçi heyetinin baskına uğraması üzerine Manuel bizzat harekete geçti. İmparatora karşı tek başına karşı koyamayacağını farkında olan Nemanya, konumunu kaybetmemek adına Bizans ordugâhına gelerek af diledi.⁵⁰ (1168) Ancak Nemanya'nın af dilemesi amaçlarından vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Aksine destekçilerini arttırmak ve Bizans'ı birden çok cephede savaştığı sırada vurmaya üzere pusuya yatmış gözükmektedir. Nitekim Nemanya'nın 1171'de yaşanan Venedik-Bizans savaşı⁵¹ sırasındaki tutumu bu

48 Khoniates ve Kinnamos'un burada fikir ayrılığına düştüğünü görüyoruz. Khoniates Desa'nın tutuklanmadığı ve ülkesine döndüğü kanaatindeyken Kinnamos'a göre Desa İstanbul'da götürülerek hapsedilmiştir. Detaylı bilgi için bk. Khoniates, a.g.e, s.94.; Kinnamos, a.g.e, s.155.; Circovic, a.g.e, s.31.

49 Circovic, a.g.e, s.31.

50 Khoniates, a.g.e, s.110-111.; Ostrogorsky, a.g.e, s.359.

51 Venedikli tüccarlar 1082 Chrysobull'u sayesinde İstanbul başta olmak üzere birçok Bizans şehrinde vergi vermeden dilediğince ticaret yapma hakkı kazanmış ve bu sayede diğer İtalyan tüccarlar bir yana Bizanslı tüccarlardan bile daha zengin hale gelmişlerdi. Venediklilerin artan nüfuzu, Cenevizlilerle rekabetlerinin saldırgan bir hal alması ve kibirli tavırları karşısında İstanbul halkının sürekli hale gelen şikâyetleri artık kulak tıkanamaz hale gelmişti. Bunun üzerine Manuel, Embolon'da ticaret yapan Venediklileri

görüşümüzü doğrular niteliktedir. Venedik ile tahta çıktığı 1166 yılından itibaren yakın ilişkiler kuran Nemanya şimdi bu eski Bizans müttefikinin saf değiştirmesiyle uygun ortamın oluştuğuna kanaat getirerek Bizans'a savaş açtı. Şüphesiz bunda Alman İmparatoru I. Friedrich Barbarossa (1155-1190) ve Macarların Manuel'e karşı Nemanya'ya verdikleri destek önemli birer etkidir.⁵² Hırvatistan'ın içlerine ilerleyen Sırp ordusu Bizans'ın Dalmaçya eyaletinin başşehri olan Spalato'yu (Split) ve eyaletin bir bölümünü ele geçirmeyi başardı. (Bu sırada III. Haçlı Seferi için bölgeden geçmekte olan İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard (1189-1199) ve Avusturya Dükü Heinrich de (1156-1177) Bizans müttefiki oldukları gerekçesiyle Sırp saldırılarına maruz kaldı.⁵³) Ancak Nemanya'nın bu başarısı uzun sürmedi. Önce Sakız'da demirli Venedik filosunun büyük bölümü yaşanan veba sonucu kırıldı ve Doge II. Michele (1156-1172) yaşanan bir isyanda öldürüldü. Ardından Manuel uzun uğraşlar sonucu Bizans yanlısı Bela'yı Macar tahtına çıkarmaya muvaffak oldu. En önemli iki müttefikini bu şekilde kaybeden Nemanya savaşta tek başına kaldı. Buna müteakip İmparatorun Sırbistan'a girdiği haberi Sırp ordusunda çözülmeye neden oldu. Kalan kuvvetleriyle Bizans ordusuna karşı koymaya çalıştıysa da başarılı olamayan Nemanya Kinnamos'un ifadesiyle "*başı açık, kolları dirseklerine kadar sıvanmış, ayakları çıplak, boynuna yular gibi ip dolanmış ve elinde kılıç tutarak imparatorun ayaklarına kapandı ve af diledi.*"⁵⁴ Manuel, Stephan Nemanya'yı affetti ve beraberinde zafer alayına katılmak üzere İstanbul'a götürdü. Burada bir süre göz hapsinde tutulan Nemanya, vassallık yeminini tasdik ederek Sırbistan'a döndü ve Bizans aleyhine başka bir girişimde bulunmadı.⁵⁵ İmparator Manuel Komnenos'un 1180'deki ölümüne kadar Bizans-Sırbistan ilişkilerinde kayda değer bir gelişme yaşanmamıştır.

Manuel Komnenos'un Macaristan Politikası

12. yüzyılın ilk yarısından itibaren Balkanların çeşitli safhalarında şiddetlenen Bizans-Macar çatışmaları İmparatorların önünde çözülmesi gereken elzem bir sorun olarak öne çıkmaktaydı. Macaristan'ın Dalmaçya hâkimiyeti üzerinde kilit bir rol oynaması ve Almanlar ile imparatorluk toprakları arasında tampon bölgeyi oluşturması bu sorunun önemini bir kat daha arttırıyordu. Ioannes Komnenos, Macaristan'ın içişlerine müdahale ederek çıkan taht kavgalarını körüklemiş ve Macar tahtında bir kontrol mekanizması kurmaya çalışmıştır.⁵⁶ Ancak Macar kralı II. Bela'nın Bizans ile doğrudan bir savaşa girmese de Bizans karşıtı bir politika güttüğü ve bağımsızlık yanlısı Sırlara destek verdiği aşikârdır. Manuel ise bu durumun farkında olsa da devletin doğuda ve batıda aynı anda kalabileceği olası bir tehditten

tutuklattı ve mallarına el koydu. (1171) Ertesi yıl 120 gemilik bir Venedik donanması Ege adaları ve Peleponnes'e saldırılarda bulundu. Öte yandan Bizans'a karşı Sicilya Normanları ile ittifak kurdular. Manuel, Venedik'in dış siyasetinde yaşanabilecek bir eksen kaymasını tehlikeli bulmuş olacak ki savaşı bir an önce bitirerek barış teklifinde bulundu. Normanlarla yaptıkları ittifakın bozulması şartıyla, malları müsadere edilen Venedikli tüccarlara malları geri verildi, tazminat ödendi ve hali hazırda Bizanslılarla eşit sayılan hakları yeniden tasdik edildi. Detaylı bilgi için bk. Nicol, a.g.e, s.91-95.; Kinnamos, a.g.e, s.200-205.; Khoniates, a.g.e, s.118-120.

52 Jirecek, a.g.e, s.259

53 Jirecek, a.g.e, s.260.

54 Kinnamos, a.g.e, s.206.; Jirecek, a.g.e, s.261.

55 Norwich, a.g.e, s.130.

56 Ostrogorsky, a.g.e, s.358.

sakinmak adına Macaristan'a doğrudan bir müdahalede bulunmamıştır. Bu durum 1141'de Macar tahtına çıkan II. Geza'nın Almanlar ve Sırlarla diplomatik ilişkileri geliştirerek Balkanlarda nüfuzunu Bizans aleyhine artırması sonucu değişmiştir.

Manuel 1150 sonbaharında, Sırp isyanını bastırdıktan sonra, isyanın destekçisi konumundaki II. Geza'ya bir ultimatom verdi ve Galiçya Prensi Vladimirko (1130-1152) ile ittifak kurarak Macaristan'a savaş açtı.⁵⁷ Manuel'in bu saldırısında Papalığın Macaristan'ı hegemonyasına almak istemesi ve 12. yüzyıl Balkanlarında iyice gücünü arttıran Bizans'a bağlı laik feodal beyleri tehdit etmesi etkili olmuştur. Bu durum Manuel'in seferini meşru kıldığı gibi önemli de bir bölgesel destek kazanmasını sağlamıştır.⁵⁸ Tuna kıyısında Macaristan'ın kapısı konumundaki Zeugminon kalesini ele geçiren Manuel, burayı olası seferler için üs maiyetinde tahkim ettirdi. Ruslarla da mücadele halinde olan Geza bu kaybın üzerine barış teklifinde bulundu.⁵⁹ Macar esirlerinin iadesi ve Geza'nın Bizans müttefiki olmayı kabul etmesi şartlarıyla anlaşma sağlandı. Manuel'in Macaristan'a ilk seferi böylece başarıyla sonuçlandı.⁶⁰ Bu seferin tarihi ile alakalı Kinnamos başta olmak üzere çeşitli tarihçiler 1151 sonbaharı ve 1152 yılına ışık tutsa da bu görüşler kuvvetle muhtemel yanlıştır. Çünkü Geza bahsi geçen yıllarda Galiçya'da Ruslara karşı girişeceği seferini başlatmış olmalıdır. Geza'nın bu sefer öncesi Manuel ile anlaşma yaparak doğu sınırını güvence altına olmuş olması daha akla yatkın gözükmektedir. Yine ünlü Bizanslı retorikti Mikhael'in 1155 Noel'inde İstanbul'da Manuel'in zaferlerini övdüğü bir vaazında Geza'nın dört yılı aşkın süredir Bizans'a karşı savaşa hazırlandığına değinmesi savaşın 1151'de çoktan bitmiş olduğunu Bu sebeple Manuel'in ilk Macar seferinin müzakerelerle birlikte 1150 sonbaharında veya 1151 başında sonuçlandığı kanısına varılabilir.⁶¹

1154 yılına gelindiğinde Bizans'ın içişlerinde ortaya çıkan bir kriz Macar ilişkilerini de doğrudan etkiledi. Manuel'in kendisiyle aynı yaşta olan kuzeni Andronikos Komnenos (1183-85 yılları arasında Bizans imparatoru olacaktır.) Kilikya'da Ermeniler üzerine yapılan sefere komutan olarak tayin edilmiş ancak eğlence düşkünlüğü nedeniyle başarısız olmuştu. Bunun üzerine rütbesi düşürülmek bir yana Bulgaria temasının *duks'luğuna* (valiliğine) atanmıştı.⁶² Manuel'in daha sonra yeğeni İoannes'i *protosebastos* rütbesine yükseltmesi Andronikos'un tepkisini çekti. Bu tarihten itibaren Manuel'in yerine tahta geçmek için girişimlerde bulunan Andronikos, Macar kralı Geza'ya kendisini desteklediği takdirde Niş ve Braniçevo'yu vermeyi vaat etti.⁶³ Bizans içinde yaşanan bu krizi fırsata çevirmek isteyen Geza, Çek, Sakson ve Sırlardan topladığı büyük bir orduyla Braniçevo'yu kuşattı. Andronikos'u hapsedirerek bu meseleyi hızlıca çözen Manuel, Braniçevo'ya yardım etmek üzere harekete geçti. Andronikos'tan beklediği faydayı göremeyen Geza, topladığı çok başlı ordunun dağılması üzerine kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Öncü Bizans ordusu, müttefiki Bosna hâkimi Boriç (1154-62) tarafından pusuya düşürülse de

57 Makk, a.g.e, s.54.

58 Moravesik, a.g.e, s.80.

59 Geza'nın Rus tahtı ve prenslikleri üzerindeki hâkimiyet çabaları için bk. Makk, a.g.e, s.46-49.

60 Kinnamos, a.g.e, s.89-92.

61 Makk, a.g.e, s.54.

62 Kinnamos, a.g.e, s.95.; Khoniates, a.g.e, s.69.

63 Khoniates, a.g.e, s.69.; Magdalino, a.g.e, s.56.; Makk, a.g.e, s.60.; Moravesik, a.g.e, s.81.

ertesesi yıl Manuel'in Macaristan'a daha kalabalık bir orduyla gelmesi üzerine Geza barış teklifinde bulunmak zorunda kaldı. Aldığı ganimetleri ve esirleri teslim ederek yeniden imparatorun hâkimiyetini kabul etti.⁶⁴ (1155) Ancak Manuel Geza'nın güvenilmez tabiatına daha önce tanıklık ettiğinden anlaşmanın uzun ömürlü olmayacağı kanısına varmış ve farklı müttefikler aramaktan kaçınmamıştır. Bu doğrultuda Manuel, Alman imparatoru I. Friedrich'e Macaristan'a karşı ortak bir harekât düzenleme ve Macaristan'ı nüfuz bölgelerine ayırma teklifinde bulundu. I. Friedrich bu esnada İtalya'da Papalık ve Normanlarla giriştiği mücadeleleri daha önemli gördüğünden bu teklife sıcak bakmamıştır.⁶⁵

Macar kralı II. Geza'nın 1161 yılında ölmesi Manuel'e Macar tahtına müdahale fırsatı verdi. Geza ölmeden önce Macar devlet geleneklerinin aksine (kralın kardeşlerinden birisi varis olması gerekirken) tahta oğlu III. Stephan'ı varis bıraktı. Bunun üzerine Geza'nın kardeşleri IV. Stephan (1154'teki Bizans-Macar savaşında Bizans ordusunda yer almıştır.) ve II. Laszlo kaçıp Manuel'e sığınmışlardı.⁶⁶ Manuel Geza'nın ölümünün ardından tahta kardeşlerden birini geçirmek için büyük bir orduyla Sardike'ye doğru harekete geçti. İmparatorun Macaristan'ı işgal etmesinden çekinen Macar aristokratları III. Stephan'ı tahttan indirerek II. Laszlo'nun (1161-62) tahta geçmesini kabul ettiler. Bu durumu II. Laszlo'nun Manuel'in Bizanslı bir prenses ile evlenmesi yönündeki talebini reddederek Macar kökenli bir eş istemekteki ısrarının Macar aristokratları üzerinde yarattığı olumlu etkiye bağlamak lüzum gelir.⁶⁷ Macaristan'da oldukça güçlü bir mevkiye sahip olan zengin aristokrat zümrenin taht üzerinde bu denli etkili olması görüldüğü üzere devleti dış tehditlere karşı açık hale getirmiştir. Nitekim Manuel bu durumu lehine kullanmakta gecikmemiş ve aristokratları daha da zengin etme yoluyla Macaristan'da nüfuzunu arttırmıştır. Öte yandan IV. Stephan da *urum*⁶⁸ unvanı alarak ve varis ilan edilerek bu nüfuzun devam sağlanmıştır.⁶⁹ Böylece Bizans hegemonyasındaki kardeşleri tahta geçiren Manuel, siyasi bir başarı kazanmış gözükmemektedir. Ancak Balkanların genelinde olduğu gibi Macaristan'da da elde edilen başarılar kalıcı bir mahiyet taşımaktan oldukça uzaktır. Nitekim II. Laszlo'nun ölümüyle IV. Stephan tahta çıkmış ancak kötü ve zalim bir yönetim sergilemesi üzerine halk tarafından tahttan indirilerek yerine yeniden III. Stephan geçirilmişti. Manuel Macar halkının sevgisini kazanmak için verilen karara saygı duymakla birlikte tahttaki nüfuzunu garanti altına almak adına III. Stephan'ın kardeşi Bela'yı İstanbul'a getirterek kızı Maria ile evlendirdi. Bununla da yetinmeyen Manuel, Bela'nın Hırvatistan ve Dalmaçya valisi olarak tanındığı takdirde Bizans tahtının da varisi olacağını ilan etti.⁷⁰ Aleksios adını alan Bela

64 Khoniates, a.g.e, s.70.; Kinnamos, a.g.e, s.102.; Makk, a.g.e, s.61.

65 Magdalino, a.g.e, s.58-59.; Makk, a.g.e, s.64.

66 Moravcsik, a.g.e, s.82.; Makk, a.g.e, s.68.; Ostrogorsky, a.g.e, s.358.

67 Makk, a.g.e, s.76.

68 Eski Macar dilinde efendi veya lordum anlamına gelmektedir. Macar hanedanında soylu kimselere ve doğrudan kral olması muhtemel görülen Macar varislerine verilir. Detaylı bilgi için bk. Georg Ostrogorsky, "Urum-Despotes: Die Anfänge Despotenwürde in Byzanz", *Byzantinische Zeitschrift*, S. 44, Belgrad 1951, a.g.e, s.448-460.; Moravcsik, a.g.e, s.89.

69 Kinnamos, a.g.e, s.147-148.

70 Bu vaat ilerleyen yıllarda Manuel'in ikinci eşinden olan II. Aleksios'un doğumuyla gerçekleşmeyecek, Bela Maria ile olan evliliğini bitirerek Antakyalı Agnes ile evlenecektir. Bk. Moravcsik, a.g.e, s.90.; Magdalino, a.g.e, s.81.; Makk, a.g.e, s.86.; Norwich, a.g.e, s.130.

despotes unvanıyla Bizans hiyerarşisinde önemli bir mevki kazandı.⁷¹ Müstakbel Macar kralını bu şekilde damadı yapan Manuel, Ortaçağ'da sık gördüğümüz siyasi evlilik yoluyla akrabalık bağı kurmanın önemli örneklerinden birini vermiştir.

İmparatorun tasdiğiyle Macaristan'da konumunu güçlendiren III. Stephan, amcası IV. Stephan'ın tahtı ele geçirme girişimlerini savuşturmayı başardı. Bu süreçte Manuel imparatorluğun çıkarlarına aykırı bir şekilde III. Stephan'ın Bela'nın haklarını gasp etmesinden ötürü tavrı değiştirerek üstü örtülü bir şekilde IV. Stephan'ı muhafaza etti.⁷² IV. Stephan'ın Macaristan'a saldırmayacağı yönünde teminat vermesine rağmen bu saldırılara engel olmak bir yana destekte bulunması ilişkileri yeniden bozdu. Manuel'in bu ikircikli tutumu karşısında III. Stephan, önce Sirmium'u ve ardından amcasını zehirletme yoluyla ortadan kaldırarak Zeugminon'u ele geçirdi.⁷³ (1165) Ancak bu girişim Macarlar açısından durumu daha da kötü bir vaziyete sürükledi. Macaristan'a geniş kapsamlı bir işgale hazırlanan Manuel, Friedrich Barbarossa, Venedik Dogesi Vitale Michiel (1156-1172), Avusturya dükü Henry ve Kiev knezi Rostislav (1154,1159-1167) ile sıkı diplomatik girişimlerde bulunarak işgalini haklı temellere dayandırmayı başardı.⁷⁴ Karşı saldırıya geçen Manuel kısa sürede Sirmium ve Zeugminon'u geri aldı. Buna mukabil Dalmaçya'ya giren başka bir Bizans ordusu anlaşma yoluyla bölgedeki 57 kadar yerleşimi ele geçirmeyi başardı.⁷⁵ Böylece Macaristan güneyden kuşatılarak çıkabilecek yeni bir Macar isyanına karşın tampon bölge mevcuda getirildi. 1166/67 yılı boyunca Dalmaçya merkezli Bizans-Macar mücadelesi devam etti. Bizans'ın Macarlar karşısında topraklarını ve nüfuz alanlarını genişletmesinden rahatsız olan Avusturya dükü Heinrich arabuluculuğa soyundu.⁷⁶ Müzakerelere Bizans ile ilişkilerini normalleştirmek amacıyla dâhil olan Alman imparatoru Friedrich açıkça Macar yanlısı ve imparatorluk topraklarını tehdit eder bir tutum takındı. Öte yandan Macarlar ile savaşı devam ettirdiği takdirde Heinrich ile de ilişkilerin bozulacağını öngören Manuel anlaşmayı kabul etmek zorunda kaldı. Heinrich bununla yetinmeyerek III. Stephan'ı kendi kızıyla evlendirdi ve Bizans'ın olası bir Macaristan seferinin karşısında olacağı mesajını verdi.⁷⁷

1172'ye kadar yaklaşık beş yıl büyük ölçüde sükûnet ile devam eden Bizans-Macar ilişkileri bu tarihte yeni bir safhaya geçti.⁷⁸ III. Stephan'ın ölümüyle Macar tahtında

71 Khoniates, a.g.e, s.88.; Kinnamos, a.g.e, s.156-157.; Ostrogorsky, a.g.e, s.358.; Fine, a.g.e, s.240.

72 Fine, a.g.e, s.240.; Makk, a.g.e, s.84.

73 Batılı kaynakların da görüş birliğinde olduğu zehirlenme hadisesi Macarlar tarafından tertip edilmiş olmakla birlikte önceki kral II. Laszlo da benzer bir şekilde zehirlenerek öldürülmüştür. Art arda iki Macar kralının benzer şekilde öldürülmesi ve ikisinin de "Yunan dostu" olarak tanımlanmaları suikastların sebebini açıkça gözler önüne sermektedir. Bk. Moravcsik, a.g.e, s.83.; Kinnamos, a.g.e, s.168-174.

74 Makk, a.g.e, s.91.; Magdalino, a.g.e, s.80.

75 Kinnamos, a.g.e, s.179.; Khoniates, a.g.e, s.93.; Norwich, a.g.e, s.130.

76 Manuel'in Transilvanya üzerine yaptığı seferlerde yaşanan yıkım ve yağma ile bölgenin istikrarsızlaştırılması, Bizans'ın genişlemesi bir yana Avusturya'yı da ekonomik olarak olumsuz etkilemiştir. Bk. Makk, a.g.e, s.99.

77 Dük Heinrich, Alman imparatoru Friedrich ile yakın ilişki içerisinde olmasının yanı sıra aynı zamanda bir Komnenos prensesiyle de evliydi. İki devlet arasında başarılı bir denge politikası güden Heinrich aldığı siyasi imtiyazlar sayesinde 12. Yüzyılda Doğu Avrupa'da önemli bir figür halini almıştır. Bk. Kinnamos, a.g.e, s.189.; Magdalino, a.g.e, s.82.; Fine, a.g.e, s.242.

78 Bu süreçte yaşanan Bizans-Macar çatışmaları için bk. Khoniates, a.g.e, s.105-110.

başlayan kargaşa üzerine devletin ileri gelenleri İmparator Manuel'den Bela'nın Macar kralı olmak üzere gönderilmesini talep ettiler. Bu durumu önceden doğru bir şekilde tahlil eden ve Macar tahtının meşru varisini himayesi altına alan Manuel açısından bu talep politik öngörüsünün açık bir başarısıdır. Şüphesiz Manuel'in damadı olan ve Bizans kültürü içerisinde asimile edilen Bela'nın Macar tahtına çıkması Macaristan'ın Bizans'ın uydu devleti haline gelmesine yol açtı ve uzun yıllardır süregelen mücadelenin Bizans lehine sonuçlanmasını sağladı.⁷⁹ Bela'nın tahta çıkışıyla ilişkiler dostane bir hal aldı hatta Manuel Anadolu'ya yaptığı seferlerde Bizans ordusundaki Macar nüfusu gözle görülür şekilde artış gösterdi. İmparator Manuel Komnenos'un vefat ettiği 1180 yılına kadar Balkanlarda ve Macaristan özelinde statüko başarılı bir şekilde korunmaya devam etti. İlerleyen yıllarda yapılan çeşitli hanedan evlilikleri ile Bizans-Macar ilişkileri daha da yakın bir hal alacaktır. İmparatorluğun batı sınırlarını bu şekilde güvence alan Manuel ise 1172 yılından itibaren yüzünü doğuya döndü. Ancak doğuda işler hiç de istediği gibi gitmeyecek ve Anadolu telafisi mümkün olmayacak bir şekilde İmparatorluk topraklarından kopacaktır.

Sonuç

İmparator Manuel Komnenos tahtta kaldığı 37 yıllık süreçte Balkanlarda Bizans'ın statükosunu korumak adına Normanlar, Sırlar, Macarlar gibi birçok düşmanla mücadele etmek zorunda kaldı. Bizans ordusunun birden fazla cephede mücadele kabiliyetinin olmaması sebebiyle diplomasiyi etkin kullanan Manuel, Venedik, Kutsal Roma-Germen imparatorluğu, Rus knezlikleri veya yeri geldiğinde Papalıkla yakın ilişkiler kurdu. Norman kralı II. Roger'in Korfu ve Mora'ya yaptığı saldırılar Venedik ile kurulan bu ittifakın neticesinde bertaraf edilebildi. Almanları ve Papalığı da Normanlara karşı kıskırtan Manuel, zor durumda kalan I. Guillaume'yi masaya oturtmayı başardı. Sırbistan'da ise sürekli hale gelen bağımsızlık yanlısı isyanlara karşı Sırp birliğini parçalamayı hedefleyen Manuel, Sırp jupanlıklarını birbirinden bağımsız dört parçaya ayırarak isyanların önünü alabildi. Ancak yine de Stefan Nemanya'nın Sırbistan'ı yeniden birleştirmesine ve Sırp tarihinde milli bir kahraman olarak ortaya çıkmasına engel olamadı. Öte yandan Sırp isyanlarının arkasındaki güç konumunda olan Macaristan'a karşı Almanların ve Papalığın tepkisini çekmemek adına bir işgal hareketine girişmeyen Manuel, Macar tahtına "Bizans dostu" olarak bilinen damadı III. Bela'yı geçirdi. Bu sayede dolaylı yoldan tüm Macaristan'a hâkim olurken uyguladığı başarılı politikalar sonucunda Balkanlar yeniden Bizans nüfuzu altına alındı.

Kaynakça

Barany, Attila, *The Politics of Piroška's Marriage: Byzantium, Hungary and The Normans*, Central European University Press, Budapest 2019.

Chalandon, Ferdinand, *Les Comnène: II. Jean Comnène et Manuel Comnène*, Burt Franklin Research & Source Work Series 2, New York 1960.

Circovic, Sima M., *The Serbs*, trc. Vuk Tomic, Blackwell Publishing, Oxford 2004.

Demirkent, Işın, "14.Yüzyıla Kadar Balkan Yarımadasında Bizans Hâkimiyeti", *I.*

Kosova Zaferinin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildiriler”, TTK Yayınları, Ankara 1989, s. 1-11.

Fine, John Van. Antwerp, *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, The University of Michigan Press, Michigan 1991.

Gregory, Timoty, *Bizans Tarihi*, trc. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.

Jirecek, Constantin, *Geschichte Der Serben*, Friedrich Andreas Perthes A.G., Gotha 1911.

Khoniates, Niketas, *Historia*, trc. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 2020.

Kretschmayr, Heinrich, *Geschichte von Venedig*, Friedrich Andreas Perthes Aktiengesellschaft, Gotha 1905.

Kurat, Akdes Nimet, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, TTK Yayınları, Ankara 1972.

Magdalino, Paul, *The Empire of Manuel I Komnenos 1143-1180*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.

Makk, Ferenc, *The Arpads and the Comneni Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th Century*, Akademiai Kiado, Budapest 1989.

Moravcsik, Gyula, *Byzantium and the Magyars*, Adolf M. Hakkert Publisher, Amsterdam 1970.

Nicol, Donald, *Bizans ve Venedik Diplomatik İlişkiler Üzerine*, trc. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2000.

Norwich, John Julius, *Bizans III*, trc. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2012.

Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 2015.

Ostrogorsky, Georg, “Urum-Despotes: Die Anfänge Despoteswürde in Byzanz”, *Byzantinische Zeitschrift*”, S. 44, Belgrad 1951, s. 448-460.

Özer, Berkay, “II. Ioannes Komnenos Dönemi Bizans-Macar İlişkileri ve Sırp İsyanı (1127-1129)”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, III/II, Ankara 2020, s. 435-441.

Vasiliev, Alexander, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, trc. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, İstanbul 2016.

Yener, Alican, “Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2019.